

Historische canon van Waterland

De op 16 oktober 2006 gepresenteerde canon van de Nederlandse geschiedenis bevat vijftig vensters of 'items', die een blik op de belangrijkste hoofdstukken uit het verhaal van Nederland geven. Een aantal items heeft regelmatig betrekking op de geschiedenis van Waterland. De drooglegging van de Beemster in 1612 heeft in de Nederlandse canon zelfs een eigen venster. Maar andere voor Waterland belangrijke ontwikkelingen of gebeurtenissen ontbreken. Toch is het interessant om ook voor deze regio zo'n canon te hebben. Een overzicht van ontwikkelingen en gebeurtenissen die het gebied hebben gemaakt tot wat het nu is. Dagblad Waterland heeft daartoe het initiatief genomen, waarbij het Waterlands Archief zich heeft aangesloten. Getracht is bij het schetsen van ontwikkelingen zo dicht mogelijk bij Waterland te blijven. In een

aantal gevallen overlapt de canon van de vaderlandse geschiedenis die van de Waterlandse. Veel gebeurtenissen en ontwikkelingen deden zich nu eenmaal landelijk of zelfs wereldwijd voor, maar meestal hadden die op één of andere manier toch wel degelijk een Waterlandse exponent. Het overzicht dat nu gepresenteerd wordt is allereerst minst klaar. Sterker nog: het is eigenlijk nog maar een begin van wat de canon uiteindelijk zou moeten worden. Misschien zitten er onderdelen in die er eigenlijk helemaal niet in thuishoren. Wellicht ook ontbreken er belangrijke zaken. Commentaar en aanvullingen zijn dan ook van harte welkom. Aan de hand daarvan kan de canon in de loop van de tijd worden aangepast. Reacties kunnen worden gestuurd naar het Waterlands Archief, info@waterlandsarchief.nl, of naar de redactie van Dagblad Waterland, redactie.wat@noordhollandsdagblad.nl.

Verkaveling rond Hobrede. FOTO ELLA TILGEN-KAMP

11e en 12e eeuw

Ontginning van het woeste veengebied van Waterland. Sloten zorgen voor droge grond in het drassige gebied. Met inklinking, bodemdaling en overstromingsgevaar tot gevolg. Op de Waterlandse veenweiden is uiteindelijk alleen veeteelt mogelijk.

Boerengezin uit Waterland. 11e - 13e eeuw

Bijna alle Waterlanders zijn boer of visser, die in hun eigen levensonderhoud voorzien. De bereiding van kaas en boter levert verkoopbare producten op, evenals de wol van de schapen. Dat brengt geld in de economie.

11e - 13e eeuw

Het geloof is belangrijk, ook voor de ontginners van Waterland. Zo krijgt ieder dorp zijn eigen kerk. Eerst nog van hout, vanaf de 13e en 14e eeuw in steen. In de 14e en 15e eeuw komen er ook enkele kloosters, waar monniken of nonnen werken.

Klooster Mariëngaarde in Monnickendam met links de Grote Kerk.

11e - 18e eeuw

In kastelen zetelen edelen, die belast zijn met rechtspraak en bestuur. Zoals Purmersteyn en IJpendam. Maar veel adel is er niet in Waterland, want hier wonen veel vrije boeren, die niet onderhorig zijn aan een kasteelheer.

15e - 16e eeuw

De boekdrukkunst brengt boeken binnen het bereik van burgers. Tot dan toe worden de handgeschreven, dus dure boeken, alleen door geestelijken en een welgestelde minderheid gelezen. Door het zelf lezen van de Bijbel ontwikkelen veel mensen een eigen visie op het geloof en worden ze kritischer ten aanzien van wat in de kerk wordt geleerd.

Boek uit het klooster Galilea Minor te Monnickendam.

13e-21e eeuw

Het Hollandse poldermodel zou ontstaan zijn in de gemeenschappelijke strijd tegen het water. Ook de Waterlanders slaan de handen ineen om dijken aan te leggen en het water in de polders te beheeren. Om dat te regelen ontstaan de water- en heemraadschappen, oervormen van democratie.

14e en 15e eeuw

Steden ontstaan bij de afdammingen van veenriviertjes. Rond die dammen ontstaat handel en daar concentreren zich de vervoersstromen. Zo ontstaan steden als Monnickendam en Edam, die in 1356 en 1357 stadsrechten krijgen en rond de stad verdedigingsmuren bouwen. Purmerend (geen damstad) volgt in 1410.

Stadspoort Purmerend.

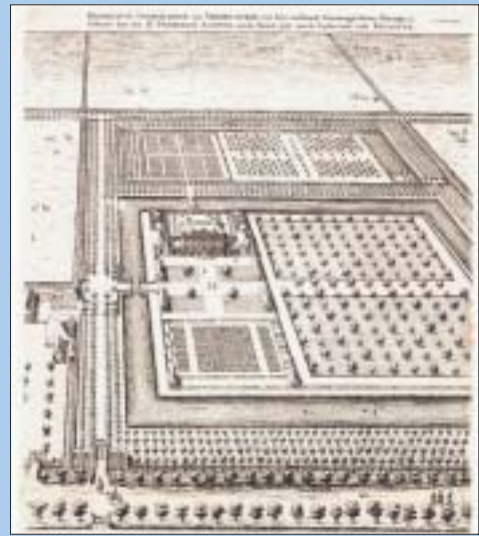
Slot Purmersteyn te Purmerend.

16e eeuw

Nederland bevocht zijn onafhankelijkheid in een opstand tegen de Spaanse koning Filips II. Niet alleen de vrijheid van het land is in het geding. Ook de vrijheid van godsdienst staat op het spel. Mensen worden om hun geloof vervolgd, zoals Wendelmoet Claesdochter uit Monnickendam, die al in 1527 op de brandstapel belandt. In Waterland wordt in 1573 gevochten bij IJpendam en op de Zuiderzee verslaat de Monnickendamse admiraal Cornelis Dirks een Spaans eskader.

17e en 18e eeuw

De Gouden Eeuw. Onder het motto: Eenheid doet kleine zaken groeien, is de Republiek Nederland een rijk en machtig land. Ook Waterland deelt in die voorspoed. En ook hier slaan de inwoners de handen ineen. In 1619 sluiten ze in Ransdorp de Unie van Waterland.

17e en 18e eeuw

Rijke mensen wonen in grote herenhuizen in de steden. Maar in de zomer in luxe buitenhuizen, onder meer in de Beemster, zoals de buitenplaats Vredenburg, met een prachtige tuin. Van al die buitens is weinig bewaard gebleven.

Buitenplaats Vredenburg.

17e en 18e eeuw

Vrijheid van godsdienst, maar toch ook weer niet volledig, want de gereformeerde kerk geldt als de algemene kerk. Andersdenkenden zijn vrij in het belijden van hun godsdienst, mits dat maar niet al te opvallend gebeurt. Hun kerken (soms ook schuilkerken genoemd) zien er daarom vrij bescheiden uit.

Bernard Nieuwentijt.

Doopsgezinde Vermaning te Purmerend.

18e eeuw

Vestiging van de Bataafse Republiek in 1795. Nederland voor enkele jaren een echte democratie. De democraten, die in 1787 nog het onderspit moeten delven, dansen nu om de Vrijheidsboom.

Vrijheidsboom.

18e en 19e eeuw

De boerenbedrijven in Waterland komen 's zomers handen te kort bij het maaien. Trekarbeiders uit Duitsland komen hier werken en veel van deze 'Hannekemaaiers' vestigen zich definitief in Waterland.

17e eeuw

Een wereldwonder eigenlijk: water wordt land. In 1612 wordt de Beemster door een groot aantal windmolens drooggemalen, gevolgd door de Schermer, de Purmer en de Wormer. De grote man hierbij is Jan Adriaansz. Leeghwater uit De Rijp.

Cinema Schinkel van Oud. ARCHIEFFOTO NHD

20e eeuw

Ontstaan van moderne stromingen in kunst en architectuur. In Purmerend onder meer de 'Jugendstil'-schilder en graficus Jac. Jongert en J.J.P. Oud, de beroemde, uit Purmerend afkomstige architect van de 'nieuwe zakelijkheid'. Tot zijn vroege werk behoren Cinema Schinkel en het gebouw van de Werkmansvereniging Vooruit.

19e en 20e eeuw

Groei van het toerisme naar Volendam en Marken. Ook veel kunstenaars ontdekken deze visersplaatsen, die hen inspireren tot tal van schilderijen. Die schilders strijken vaak neer bij Hotel Spaander in Volendam, en daar is de sfeer van de tijd, waarin kunst en toerisme hand in hand gingen nog te proeven.

Schildershotel Spaander. FOTO GRAFISCH GOED VOLENDAM

Werkmansvereniging Vooruit.

ARCHIEFFOTO NHD

19e eeuw

Arbeiders worden uitgebuit en gaan strijden voor sociale rechtvaardigheid en algemeen kiesrecht. In Purmerend is het de in 1869 opgerichte Werkmansvereniging Vooruit, die het voor de arbeiders opneemt.

19e eeuw

De stoommachine maakt de industriële revolutie mogelijk. In de Zaanstreek gaan bedrijven over van windkracht op stoomkracht en ontstaan grote fabriekscomplexen. In Waterland leggen de trekschuiten het af tegen stoomboten, stoomtreinen en stoomtrams.

Affiche stoomdienst.

Watersnood op Marken.

Januari 1916

Watersnood in Waterland. Tijdens zware storm breekt de Waterlandse zeedijk op 11 plaatsen. Zwaar getroffen is Marken, alleen daar al verdrinken 16 inwoners. De ramp maakt diepe indruk, wat wordt versterkt door de fotoreportages in de geïllustreerde pers. Dat is nieuw. Twee jaar later valt het besluit de Zuiderzee af te dammen en deels in te polderen.

1940-1945

Tweede Wereldoorlog. Na vijf dagen oorlog wordt Nederland vijf jaar door Duitsland bezet. Tegen onderdrukking, dwangarbeid en jodenvervolgving rees verzet en velen duiken onder. Gewapend optreden van de Knokploeg Waterland.

Tweede helft 20e eeuw

Televisie komt in de huiskamer en bij (vrijwel) iedereen een auto voor de deur. De welvaart neemt sterk toe vanaf rond 1960 en uit oude arbeidersbuurten trekken velen naar de nieuwbouwu wijken, zoals die ook rond Purmerend worden gebouwd.

TV kijken bij Zijp in Purmerend.

FOTO FAMILIE-ARCHIEF ZIJP

The Cats. FOTO ANP

Tweede helft 20e eeuw

Een nieuwe generatie breekt met de normen en waarden van het verzuilde Nederland. Popmuziek veroverd de ether en jongens met lange haren het straatbeeld. In Volendam ontstaat de palingsound.

20e en 21e eeuw

Gastarbeid, immigratie en de komst van politieke vluchtelingen maken van Nederland een veelkleurige samenleving.

Irakees Moayed Bayati burgert in Purmerend.

FOTO NHD

Colofon

De Waterlands canon kwam tot stand in samenwerking met het Waterlands Archief in Purmerend en dankzij bijdragen van een aantal particulieren, onder wie Addy van Overbeeke, auteur van het boek Monnickendam in Waterland, amateur-historica Margreet Lenstra en Dick Brinkkemper. De illustraties zijn afkomstig van het Waterlands Archief, tenzij anders vermeld.